
Frida MEL, dr Miša MEL, dr Eta NAJFELD

ZIVOTNI PUT FRIDE I DAVIDA MELA

*Z*apis o neobičnim sudbina Frida i Davida Mela i kazivanja o njihovom životu i preživljavanju objavljuju se u vreme kada oni više nisu u životu. Autentičnost i dokumentarna vrednost zapisanih podataka počivaju na snimku fragmentarnih sećanja Frida Mel, bliskom prijateljstvu porodica Mel i Najfeld.

međusobnom druženju i razgovorima koji su se duboko urezali u pamćenje dr Ete Najfeld, i snimljenim sećanjima na priče iz roditeljske kuće njihovog sina dr Miše Mela.

U vreme nacističkih progona Jevreja, životni putevi ovo dvoje ljudi iz Slovačke i Poljske ukrstili su se u trećoj zemlji, Italiji, da bi zajedno produžili i završili život u četvrtoj, u Jugoslaviji.

Značajan doprinos medicinskoj nauci dr Davida Mela, koji daleko prelazi granice zemlje u kojoj je stvarao, obavezuje nas na objavljivanje i odbranu od zaborava čudesne sudbine ovo dvoje ljudi.

Redakcija

Frida Mel: Rođena sam januara 1919. godine u porodici Grinfeld, u mestu Dunajska Streda, Slovačka, pored Bratislave. Moj otac je vrlo rano umro i moja majka je radila najteže fizičke poslove da bi izdržavala nas decu: četiri kćerke i tri sina. Zbog teške materijalne situ-

acije, nisam mogla da nastavim školovanje. Moja majka je odlučila da treba da izučim krojački zanat kako bih što pre počela da zaradujem za sebe i da pomažem porodici.

Kao veoma mlada postajem aktivna u jevrejskoj omladinskoj organizaciji Trumpeldor. To je već vreme kada se naslućivalo da će doći do rata, pa smo na sastancima odlučili da ćemo otići u Palestinu. Nismo imali nikakvih posebnih dokumenata. Nas 550 žena, dece, staraca i omladinaca iznajmili smo brod koji se zvao „Penčo“ i krenuli Dunavom 1939. godine. Brod „Penčo“ je bio, u stvari, olupina namenjena za prevoz stoke i bez ikakvog komfora. Kad smo stigli do Kladova, nismo mogli da nastavimo put. Stajali smo u Kladovu mesec dana bez sredstava za život. Međutim, Savez jevrejskih veroispovednih opština Jugoslavije saznao je za naše tegobe i pružio nam pomoć. Mnogo su nam pomogli i seljaci iz okoline doturajući nam životne namirnice onoliko koliko su mogli.

Frida, 1939. godine

Ne sećam se tačno kako i ko nam je odobrio da nastavimo put dalje, preko Crnog mora ka Sredozemlju. U blizini Rodosa zahvatilo nas je veliko nevreme i brod se nasukao na jedno nenastanjeno ostrvo. Talasi su udarali o brod i već smo videli da će se on brzo raspasti. Imali smo samo toliko vremena da skinemo čamac i neke daske s broda. Ostalo je sve potonulo. Na tom nenastanjenom ostrvu bili smo sedam dana. Spavali smo pod vedrim nebom, bez hrane i vode. U očaju počeli smo da palimo vatre ne bi li nas ko zapazio i došao u pomoć. Osmog dana ujutro zapazili smo jedan brod koji nam se pribli-

žavao. Bio je to brod italijanske ratne mornarice. Kad nam se brod približavao, čamcem je došlo nekoliko mornara. Oni nam u prvi mah nisu poverovali da smo brodolomnici. Međutim, kad su videli decu i starce, prihvatili su nas sve, skupili i odveli u kasarnu – logor na ostrvo Rodos. Tu smo proveli otprilike godinu dana. Postupak italijanskih vojnika prema nama bio je vrlo dobar. Davali su nam hranu, ali nam je kretanja bilo dozvoljeno samo u granicama logora.

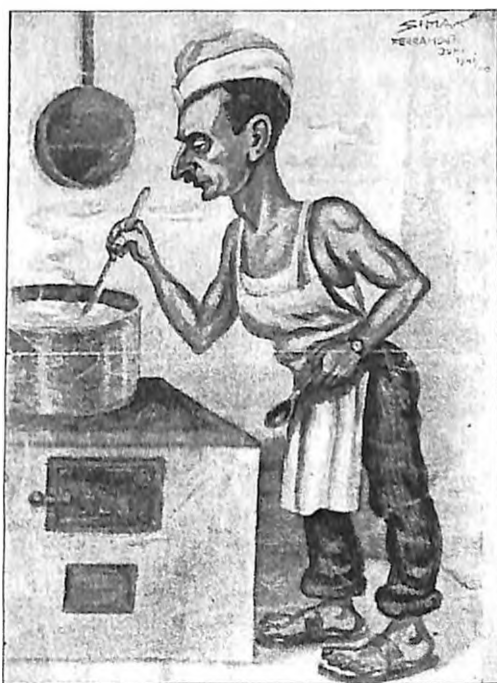
Otpriblike početkom 1942. godine italijanska uprava nas obaveštava da nas mora premestiti. „Moraćete odavde da idete da spasite život.“ Tako smo stigli u Italiju, u logor Feramonti.

Sin Fride i Davida Mela, *dr Miša Mel, dopunjava majčin iskaz, sećajući se porodičnih priča o susretu majke Fride sa ocem Davidom:*

Pukovnik, profesor dr David Mel, rođen je 1912. godine u malom poljskom gradiću Sieradz, udaljenom oko 60 kilometara od Łođa. Odrastao je u ortodoksnoj porodici imućnog žitarskog trgovca, vlasnika mnogih silosa i poljoprivrednih imanja. Iako je svoje osnovno obrazovanje dobio u hederu, otac je hteo da svoja tri sina školuje u klasičnoj poljskoj gimnaziji, kako bi se mogli upisati na univerzitet. Želja mu je bila da mu sva tri sina budu lekari. Pošto je u Poljskoj bio na snazi numerus clausus, sinovi se upisuju na medicinski fakultet u Briselu (Belgija).

David je u Belgiji bio samo kratko vreme jer je otac zapao u finansijske teškoće. Pošto je školovanje u Belgiji bilo skupo, on prelazi u Italiju, u Modenu, gde je bilo znatno jeftinije. Tu ga zatiče Drugi svetski rat. Kao stranac, student pa još i Jevrej, biva interniran u logor Feramonti. U logoru postaje kuvar.

U grupi brodolomnika sa Rodosa, David je zapazio mršavu i izglednelu devojkicu Fridu i odmah joj ponudio svoje rezerve u hrani. I tako, u želji da pomogne izgledneloj devojci, nastaje ljubav koja se završila brakom u logoru Feramonti, po pravom jevrejskom ritualu: pod hupom, pred rabinom i uz potpisanu ketubu. Nije naodmet spomenuti da je odeva za bračni par bila pozajmljena sa raznih strana. Postoji čak i slika sa venčanja.

David Mel u karikaturi kolege iz logora Feramonti (1941), u kojem je Mel jedno vreme bio i kuvar

Padom Italije, septembra 1943. godine Englezi ulaze u Feramonti i rasformiraju logor. Pošto je u logoru bilo ljudi raznih nacionalnosti, Englezi su bivšim zatočenicima ponudili da mogu da idu kuda hoće – u Ameriku, Australiju, ili da se vrate svojim kućama, ukoliko su već oslobođene od Nemaca. Kako je David bio Poljak, izjavio je da želi da se bori protiv fašizma u Armiji Krajovi (Poljska narodna armija pod vođstvom generala Andersa). Međutim, oni su ga odbili, zbog toga što je Jevrejin.

Poznanstvo i ljubav u logoru Feramonti završila se venčanjem, po jevrejskom rituale (fotografija sa venčanja, 1943. godine)

U logoru Feramonti, Melovi su stekli mnoge prijatelje Jugoslovene i od njih čuli za narodno-oslobodilačku borbu. David odlučuje da se prijave da krenu za Jugoslaviju. Zbog toga odlaze u Bari, jer je tu bila jugoslovenska baza. Tamo ga prima i odobrava njegov odlazak u narodno-oslobodilačku vojsku dr Herbert Kraus, zamenik načelnika saniteta Vrhovnog štaba. U prvo vreme David radi u engleskoj bolnici u mestu Grumo, kraj Barija, gde su primani najteži partizanski ranjenici na lečenje i oporavak. Uz njega radi Frida kao medicinska sestra. Posle biva premešten na otok Vis. Tu se susreće sa dr Kulušićem, načelnikom saniteta dalmatinskih jedinica.

Na pitanje šta hoće da radi, David je odgovorio da bi voleo da se bavi epidemiologijom. Na to mu je Kulušić rekao da su mu potrebni hirurzi a ne epidemiolozi koji još k tome ne znaju ni naš jezik! Kulušić je bio zatečen, nije znao šta da radi s njim, ali kad je već tu, neka i ostane. Bilo mu je, međutim, čudno da jedan Poljak, kojeg niko nije „za uši vukao“ da dođe, stupa u partizane i upravo želi da ostane među jugoslovenskim partizanima.

Rat se, na sreću, bližio kraju i dr Mel je dobio raspored u mornaričkoj bazi u Kumboru, a ubrzo nakon toga stiže u Vojnomedicinsku akademiju u Beogradu na specijalizaciju iz epidemiologije.

TRAGOM DOGAĐAJA

Zapisnik

XVIII sednice Izvršnog odbora Saveza jevrejskih veroispovednih opština Jugoslavije, održane 5. juna 1940. godine, u kancelariji Saveza

Prisutni: gg. dr Fridrih Pops, predsednik Saveza, Bernard Robiček, Isak Mašijah, Vrhovni rabin dr Isak Alkalaj, generalni sekretar Šime Špicer, nadržabin Ignjat Šlang, dr Fran Herkog, David. A. Alkalaj, Pavle Vinterštajn, dr Isak Amar i Avram Izrael.

1/.....

2/ Prema saopštenjima koja je dobio Savez, u Bezdan je stigao brod „Penčo“ sa oko 500 jevrejskih izbeglica. Savez nema nikakvih bližih obaveštenja o sastavu toga transporta, niti mu je poznato ko je organizovao. Ali nezavisno od toga, ako bude tačna informacija da se putnici nalaze u bedi, potrebno je da se ukaže hitna pomoć.

Rešenje: ukoliko se pomenuti brod još nalazi u Bezdanu, zamoliti JVO u Somboru da onamo izašalje svoje pretstavnike i prema njihovom nalazu da se putnicima ukaže za račun Saveza hitna pomoć do sume od Din 20.000. -

(Iz arhiva Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu)

Prijatelj porodice, *dr Eta Najfeld*, dopunjava *Mišu*, sina *Fride* i *David* *Mela*, svojim sećanjima na *Davidov* profesionalni život:

Tok njegove specijalizacije odvijao se pod veoma teškim okolnostima, jer je gotovo sve vreme provodio na Kosovu i Metohiji, suzbijajući zarazne bolesti koje su tamo nakon rata neprestano harale.

Među vojskom je naročito često izbijala dizenterija. U tom veoma teškom i napornom poslu, počeo je da se bavi naučno-istraživačkim radom. Nakon mukotrpnog posla, specijalizacije u inostranstvu, zahvaljujući i znanju mnogih stranih jezika, uspelo mu je da stvori vakcinu protiv dizenterije. Njegova vakcina je priznata od Svetske zdravstvene organizacije kao veoma efikasno sredstvo protiv te bolesti. Vakcina se i zove *Melova vakcina*. Stekavši svetsku reputaciju u svom naučnom radu, ušao je u širi krug kandidata za Nobelovu nagradu.

Nije izostalo ni domaće priznanje: niz vojnih odlikovanja, unapređenje u čin pukovnika i na kraju imenovanje za profesora na Vojnomedicinskoj akademiji. Prilikom predlaganja za ovaj položaj, kojem je prisustvovala i prof. dr Lea Rozencvajg – Bogdanov, ona mi je ispričala sledeće:

Profesor dr Vukšić, tadašnji Davidov pretpostavljeni, obrazlagao je predlog za Davidovu promociju. U svom izlaganju rekao je sledeće: „Dva su poljska Jevrejina zadužila sanitet ove zemlje. U Prvom svetskom ratu dolazi nam kao dobrovoljac dr Hiršfeld sa ženom, na solunski front, da pomogne srpskoj vojsci. U saradnji sa prof. dr Kostom-Kočom Todorovićem otkrivaju klicu Paratyphus C. Sada nam je drugi dobrovoljac David Mel podario dizenteričnu vakcinu.“

Tako se u ovoj zemlji nastavio život dvoje prognanih Jevreja koji su doživeli punu ravnopravnost i priznanje za svoj rad.

Prof. dr David Mel umro je 1993, a Frida 1998. godine.